

УДК 378.014.6:005.642.4(477)

Національні рейтинги ЗВО як інструмент оцінювання якості вищої освіти в Україні

Михайло ПОПЛАВСЬКИЙ

д-р пед. н., проф.

Київський національний
університет культури і мистецтввул. Є. Коновальця, 36,
01133, Київ, Україна

pomm20180326@gmail.com

ORCID ID 0000-0002-8234-8064

© Поплавський М., 2022

Мета статті полягає у комплексному аналізі методології рейтингування провідних національних рейтингів ЗВО України. Методологія дослідження ґрунтується на застосуванні методів абстрагування, аналізу і синтезу, що дало змогу теоретично осмислити явище рейтингування українських ЗВО. Наукова новизна одержаних результатів полягає у розробці пропозицій з удосконалення українських рейтингів ЗВО. Всупереч поширеній думці, що рейтинги ЗВО — це найбільш простий, доступний і наочний спосіб ухвалення певних рішень, що стосуються закладів вищої освіти, насправді рейтинги не є показником якості освіти — характеризувати ЗВО однією цифрою, що позначає його позицію у рейтингу, нелогічно. Позиція у рейтингу — це, безумовно, показник високої академічної репутації ЗВО, але вона не завжди об'єктивна. Рейтинги не можуть замінити оцінювання якості освіти у ЗВО, хоч і забезпечують прозорість тих чи інших показників його роботи. Намагання ЗВО потрапити у лідери рейтингу призводить до короточасних заходів підвищення ефективності його діяльності, зокрема до стимулювання науковців збільшувати публікаційну активність та ін. Але в довгостроковій перспективі це не може вплинути на прогресивний його розвиток.

Оцінювати заклад вищої освіти необхідно з урахуванням його впливу на суспільство, оскільки він є найбільш інтеграційною системою, яку можна сьогодні уявити. Кожен ЗВО у своїй діяльності повинен бути орієнтований на конкретну цільову аудиторію, що відповідає одному з Берлінських принципів ранжирування ЗВО, згідно з яким ранжирування визначається чіткою орієнтованістю на певну групу споживачів рейтингу. Крім того, ранжувати ЗВО необхідно у групах, враховуючи різні місії, різні профілі наукової та освітньої діяльності, різну кількість студентів та професорів. Самі ж абітурієнти у своєму виборі закладу вищої освіти повинні враховувати не лише його позицію у рейтингу, а й рівень вимог, що висуваються до абітурієнтів, затребуваність випускників та ін.

Ключові слова: українські рейтинги ЗВО, заклад вищої освіти, показники та індикатори рейтингування, якість вищої освіти.

NATIONAL RATINGS OF HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS AS A TOOL FOR ASSESSING THE QUALITY OF HIGHER EDUCATION IN UKRAINE

Mykhailo Poplavskyi

Doctor of Sciences in Pedagogy, Professor
Kyiv National University of Culture and Arts
36, Ye. Konovaltsia St., Kyiv, Ukraine, 01133
pomm20180326@gmail.com
ORCID ID 0000-0002-8234-8064

The purpose of the article is a comprehensive analysis of the rating methodology of the leading national rankings of higher education institutions in Ukraine. The research methodology is based on abstraction, analysis, and synthesis methods usage, which allowed us to theoretically comprehend the phenomenon of Ukrainian higher education institutions' ranking. The scientific novelty of the obtained results is the development of proposals for improving the Ukrainian rankings of higher education institutions. Contrary to popular belief that higher education institutions rankings are the simplest, most accessible, and obvious way to make particular decisions about higher education institutions, in fact, ratings are not an indicator of the latter's quality- to characterize higher education institutions with one number, which indicates its position in the ranking, is illogical. The position in the ranking is, of course, an indicator of a higher education institution's high academic reputation, but it is not always objective. Ratings cannot replace the quality of educational assessment in higher education institutions, although they ensure the transparency of specific indicators of its work. Attempts by higher education institutions to become leaders in the ranking lead to short-term measures to increase the effectiveness of their activities, in particular, to encourage researchers to increase publishing activity and others. But in the long run, this cannot affect its progressive development.

It is necessary to evaluate a higher education institution by taking into account its impact on society, as it is the most integrated system imaginable today. Each higher education institution, in its activities, must be targeted at a specific target audience, which corresponds to one of the Berlin principles of ranking higher education institutions, according to which ranking is determined by a clear focus on a particular group of consumers in the ranking. In addition, higher education institutions should be ranked in groups, taking into account different missions, different profiles of scientific and educational activities, and different numbers of students and professors. Applicants themselves in their choice of higher education institution must take into account not only its position in the ranking but also the level of requirements for applicants, the demand for graduates, and others.

Keywords: *Ukrainian rankings of higher education institutions, higher education institution, rating targets and indicators, higher education quality.*

Актуальність теми

Сьогодні в усьому світі спостерігається попит на неупереджену, як прийнято вважати, інформацію про заклади вищої освіти, що призвело до появи різних підходів до оцінювання їх діяльності. Найбільш популярним засобом такого ранжування стали рейтинги, які розробляються на міжнародному, регіональному і національному рівнях для порівняння якості освіти та освітніх програм у навчальних закладах. Багаторічна практика рейтингування закладів вищої освіти дала поштовх не просто для накопичення даних, а розробки методологій оцінювання ЗВО, і, відповідно, для аналітичної роботи з визначення переваг і недоліків у діяльності останніх у порівнянні з конкурентами. Утім оцінити якість освіти надзвичайно складно, зважаючи на складноформалізовані показники у цьому процесі. Тому дослідники усе частіше звертають увагу, по-перше, на потребу удосконалення рейтингів, по-друге, на вплив інституту рейтингування на освітній простір, який не завжди є позитивним. Орієнтація виключно на показники рейтингів при визначенні ефективності діяльності ЗВО змушує розглядати систему освіти з точки зору економіки, хоча, варто визнати, за допомогою результатів рейтингів певною мірою можна управляти системою вищої освіти. Водночас, орієнтація лише на показники ЗВО у рейтингах може призвести до неадекватного оцінювання навчального закладу та кваліфікації його випускників.

Огляд останніх публікацій з теми дослідження. Проблематика рейтингування університетів на міжнародному, регіональному і національному рівнях не одне десятиліття перебуває у полі зору зарубіжних дослідників, які не лише намагаються теоретично осмислити саме явище університетських рейтингів, а й вносять пропозиції з їх покращення і взагалі ставлять під сумнів саму ідею ранжування навчальних закладів. Серед українських дослідників варто відзначити, зокрема, І. Татарінова та О. Герасимова (2013), які порівнюють теоретико-методологічні підходи та основні принципи складання університетських рейтингів, аналізують застосування різних критеріїв та індикаторів оцінювання, а також роблять висновок про те, що з метою порівняння різних університетів може бути використана лише досить вузька група універсальних, об'єктивних і спільних для всіх вищих навчальних закладів критеріїв та індикаторів. Н. Пархоменко (2020) у статті «Вплив міжнародних рейтингів на конкурентоспроможність закладів вищої освіти» досліджує вплив міжнародних рейтингів на параметри діяльності університету та його конкурентоспроможність, визначає переваги та недоліки оцінювання закладів вищої освіти за допомогою рейтингів.

Утім, незважаючи на відносно тривалий період складання рейтингів і практику їх вивчення та обговорення, наявні праці містять

лише частковий аналіз їх методології, теоретично не осмислюючи саме явище університетських рейтингів, а комплексний аналіз практики рейтингування українських ЗВО взагалі відсутній.

Таким чином, *мета статті* полягає в комплексному аналізі методології рейтингування провідних національних рейтингів ЗВО України.

Виклад основного матеріалу. Рейтингування закладів вищої освіти в Україні розпочалося відносно не так давно — з 2000-х років. Одним із перших, у 2006 році, був започаткований Національний академічний рейтинг двохсот найкращих закладів вищої освіти України «Топ-200 Україна», що складається співробітниками кафедри вищої технічної освіти, прикладного системного аналізу та інформатики НТТУ «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» («Рейтингування закладів вищої», 2022). Зовнішню експертизу рейтингу здійснюють спеціалісти наглядової ради міжнародної експертної групи з визначення рейтингів університетів — IREG Observatory («Рейтингування закладів вищої», 2022). Базовим принципом ранжування ЗВО у рейтингу є забезпечення повної відкритості, прозорості і незалежності цієї процедури. Для укладання рейтингу використовувалися відкриті дані, розміщені на web-ресурсах незалежних українських та міжнародних організацій та установ («Як складається консолідований», 2020).

Відповідно до методології рейтингу, діяльність ЗВО оцінюється з допомогою інтегрованого індексу рейтингової оцінки — Із, який включає три комплексні складники («200 найкращих закладів», 2021): 1) Інп — індекси якості науково-педагогічного потенціалу; 2) Ін — індекс якості навчання; 3) Імв — індекс міжнародного визнання. Для формування цих індексів використовують 20 індикаторів прямого вимірювання і дві експертні оцінки. Дані про ці індикатори вибирають із кількох незалежних джерел (дані ЗВО, дані МОН України, дані Комітету з питань державних премій України і премій ім. Тараса Шевченка, дані міжнародних асоціацій університетів, дані інших відомств) («200 найкращих закладів», 2021). Згодом, у 2010 році, до комплексного оцінювання діяльності ЗВО було включено додаткові параметри («200 найкращих закладів», 2021): 1) експертне оцінювання якості науково-педагогічного потенціалу і якості навчання — 15%; 2) показник інформаційних ресурсів (якість та функціональна повнота web-сайтів університетів) — 5%. Експертне оцінювання проводиться за такими критеріями: рівень базової, загальноосвітньої підготовки студентів, рівень їхньої фахової підготовки, рівень практичного володіння інформаційними технологіями, затребуваність випускників ЗВО на ринку праці. З 2018 року для оцінювання міжнародного визнання ЗВО додатково враховується його участь у та-

ких європейських програмах, як «Горизонт 2020», Seventh Framework Programme, TEMPUS, Erasmus+ («Університетські рейтинги», 2018). Таким чином, «Топ-200 Україна» оцінюється за допомогою агрегованого показника (інтегрального індексу Із), який формується на підставі індикаторів прямого вимірювання (80%), експертної оцінки якості підготовки випускників ЗВО представниками роботодавців та академічної спільноти (15%), а також з використанням міжнародних наукометричних і web-метричних даних (5%) («Рейтингування закладів вищої», 2022).

Враховуючи рекомендації Лісабонського форуму IREG-8 та гостру потребу України здійснювати високотехнологічний, інноваційний розвиток своєї економіки, оргкомітетом рейтингу «Топ-200 Україна», за підтримки міжнародної наглядової експертної ради рейтингу, для ранжування ЗВО у 2015/2016 році додатково було введено критерій «Інноваційна діяльність університетів» («Університетські рейтинги», 2018). Цей критерій кількісно вимірювався обсягом інвестицій, зроблених приватним, високотехнологічним бізнесом в стартапи університетів, при чому в якості стартапів розглядалися не лише новітні технічні розробки, а й проекти в різних галузях (біологічній, медичній, аграрній, гуманітарній та ін.), які ґрунтувалися на новітніх ідеях і мали затребуваність на споживацькому ринку. Отриманий результат включено до Інп — індексу якості науково-педагогічного потенціалу. Таким чином, у результаті нововведень рейтингову систему було підсилено інноваційним складником наукової роботи університету. Крім того, командою «Топ-200 Україна» постійно удосконалюється методика ранжування, збирання та обробки первинних даних, а також розширюється база українських та міжнародних експертів. Результати щорічних рейтингів «Топ-200 Україна» з 2006/2007 н. р. і по 2021 р. розміщено на сайті Центру міжнародних проектів «ЄвроОсвіта» (EuroOsvita.net) («Топ-200 кращих університетів», б. р.).

Табл. 1. Показники оцінювання діяльності університетів, згідно з рейтингом «Топ-200 Україна».

№	Показник	Вага показника	Оцінювання виду діяльності	Відкрите джерело доступу до показника
1	QS World University Rankings	0.145	Академічна діяльність	https://www.topuniversities.com
2	Scopus	0.145	Науково-видавнича діяльність	http://ru.osvita.ua

3	Webometrics	0.145	Оцінка науково-дослідницьких досягнень університетів через порівняння їх Інтернет-сайтів	http://webometrics.info
4	Участь в програмах Erasmus+ Європейського Союзу	0.145	Міжнародна діяльність	https://erasmusplus.org.ua
5	Nature Index	0.10	Цитованість наукових праць вчених університету у високорейтингових наукових виданнях	https://www.natureindex.com
6	UniRank	0.10	Якість представлення та популярність ЗВО у Інтернет-просторі на основі незалежних вебметричних показників	https://www.4icu.org/ua/
7	Результати Всеукраїнських студентських олімпіад 2018/2019 і конкурсів наукових робіт 2019/2020 (за сумою балів)	0.055	Якість підготовки	https://imzo.gov.ua/2019/08/07/nakaz-mon-vid-5-08-2019-1060 , https://imzo.gov.ua/2020/10/05/nakaz-mon-vid-05-10-2020-1220
8	Премії Президента України та Верховної Ради України для молодих вчених	0.055	Навчально-наукова робота	https://www.president.gov.ua , https://zakon.rada.gov.ua
9	Кількість отриманих патентів вченими університету в 2020 р.	0.055	Винахідницька діяльність	http://www.euroosvita.net , https://ukrpatent.org
10	Середнє зважене значення для рейтингів ЗВО за кількістю поданих заяв абітурієнтами та середнім конкурсним балом в 2020 році	0.055	Привабливість університету для абітурієнтів	https://vstup2020.edbo.gov.ua/statistics/

Іншим рейтингом ЗВО України є рейтинг «Scopus» — наукометричний моніторинг суб'єктів науково-видавничої діяльності України за показниками бази даних SciVerse Scopus, який розробляється видавничою службою «УРАН» на замовлення інформаційного ресурсу «Освіта.ua». Результати рейтингу ґрунтуються на показниках цитованості наукових статей, опублікованих закладами вищої освіти або їх фахівцями. База даних Scopus постійно індексує понад 20 тисяч наукових видань з технічних, медичних і гуманітарних наук («Рейтинг Scopus», б. р.), також до бази даних потрапляють публікації наукових журналів, матеріали конференцій і книжкових видань. У рейтинговій таблиці українські університети ранжовані за індексом Гірша — показником, що враховує кількість наукових публікацій і кількість їх цитувань («Рейтинг університетів», 2021).

Рейтинг «Бал ЗНО на контракт» — це рейтинг 200 кращих закладів вищої освіти за показником середнього бала ЗНО абітурієнтів, захищених на перший курс до ЗВО на навчання за кошти фізичних та юридичних осіб (контракт) на основі повної загальної середньої освіти за денною та заочною формами навчання. Рейтинг формується інформаційною системою «Вступ.Освіта.ua» на основі даних про вступну кампанію, одержаних із Єдиної державної бази з питань освіти (ЄДЕБО) за договором з ДП «Інфоресурс». До рейтингу не включаються ЗВО та їх окремі структурні підрозділи, до яких зараховано менше 20 осіб на контракт.

На підставі рейтингів «Топ-200 Україна», «Scopus» та «Бал ЗНО на контракт» інформаційним ресурсом «Освіта.ua» щорічно складається консолідований рейтинг закладів вищої освіти України («Як складається консолідований», 2020; «Консолідований рейтинг вишів», 2021). У консолідованому рейтингу кожному закладу вищої освіти присвоюється бал, що дорівнює сумі його місць у згаданих вище рейтингах, якщо у якомусь із рейтингів ЗВО не був представлений, то йому присвоювалося місце, яке слідує за останнім у цьому рейтингу (201, 191, 201 відповідно). Підсумкова таблиця рейтингу містить 242 ЗВО, які присутні хоча б в одному із згаданих вище рейтингів.

Таким чином, Україна приєдналася до світової практики рейтингування закладів вищої освіти, розробивши аналогічний інструмент оцінювання ефективності їх діяльності у сучасних умовах. Як і міжнародні рейтинги, українські рейтинги ЗВО ґрунтуються на Берлінських принципах ранжування університетів, в яких декларовано необхідність з'ясування: а) мети вивчення ставлення суспільства до академічного ранжирування університетів, б) важливості критеріїв та показників ранжирування, обраних рейтинговою організацією (або ренкером, укладачем рейтингів), в) суспільні очікування від академічного ранжирування, а також г) встановлення відповідності

результатів ранжування очікуванням суспільства або задоволеність суспільства академічним ранжуванням університетів, д) усунення помилок чи недоліків, допущених під час проведення ранжирування ЗВО (Merisotis & Sadlak, 2006).

Проте, як і з міжнародними рейтингами, методологія складання українських рейтингів ЗВО викликає чимало запитань. По-перше, звертає на себе увагу той факт, що рейтинги стандартизують еталон навчального закладу, на який повинні рівнятися усі інші: протягом тривалого часу у першу десятку українських ЗВО стабільно входять Київський національний університет імені Тараса Шевченка; Національний технічний університет «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»; Львівський національний університет імені Івана Франка; Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна. Ці університети — багатопрофільні заклади вищої освіти, що готують фахівців із природничих, гуманітарних, технічних та інших напрямів. Ігнорування українськими, власне, як і міжнародними, рейтингами навчальних закладів, які здійснюють підготовку фахівців для соціально-гуманітарної сфери і не можуть (і не повинні) конкурувати з великими дослідницькими університетами, демонструє, з одного боку, спрощений підхід до оцінювання, а з іншого, змушує профільні ЗВО переорієнтувати викладання і дослідницьку діяльність на «символічно» вигідні на конкурентному ринку показники, що дедалі більше сприяє посиленню невиправданої нерівності у сфері освіти. Рейтинги відкрито транслиують ринковий підхід до освіти, змушуючи навчальні заклади протистояти один одному у прагненні залучити якомога більше студентів, що призводить до необхідності все більшої диференціації і диверсифікації запропонованих навчальними закладами товарів та послуг. Ринковий підхід, безперечно, має свої переваги — у ринковій економіці провідна роль відводиться споживачеві, а відтак, заклади вищої освіти мають переорієнтуватися на підготовку фахівців, реально необхідних в країні, що відповідатиме завданню успішного функціонування ЗВО. Відкриття нових та зміцнення перспективних спеціальностей, проголошення політики якості навчання, здійснення конкурентного аналізу — конкретні кроки в освоєнні ринкового підходу до управління ЗВО. Проте, такий підхід залишає поза увагою необхідність участі системи освіти у збереженні і трансляції зразків національної культури. Інститут освіти повинен виконувати роль основного суб'єкта інкультурації та соціалізації поколінь через збереження їх культурної спадкоємності, тобто трансляції цінностей і норм не лише професійної культури, а й усього різноманіття її форм. Реалізація саме цієї функції — трансляція ціннісно-нормативного контексту — визначає соціокультурний потенціал інституту освіти. Однак, жоден з українських і міжнародних рейтингів не враховують роль закладу вищої

освіти в соціально-економічному, соціально-політичному, а тим більше у соціокультурному розвитку країни чи світу загалом.

По-друге, українські рейтинги оцінюють заклади вищої освіти за доволі обмеженим набором показників, які апріорі не можуть відображати всебічну і багатогранну діяльність ЗВО. До того ж оцінювати ЗВО за окремими показниками взагалі неприйнятно, як, наприклад, це робиться за методикою рейтингу «Scopus» — база даних «Scopus», на даних якої ґрунтується відповідний рейтинг, не є ані повною, ані представницькою і не ґрунтується на суто якісних індикаторах. Оцінювати ЗВО, послуговуючись виключно однією базою даних, неприйнятно — у світі таких баз є чимало (напр., Google Scholar, Index Copernicus та ін., і навіть бази даних у відповідних галузях знання, напр., Chemical Abstracts та ін.), а головне ігнорувати національну базу — «Україніка наукова». По суті, показник цитованості наукових статей, опублікованих закладом вищої освіти або його фахівцями у базі даних «Scopus», — це формальний критерій оцінювання, який замінює собою якісне рейтингування, що повинно здійснюватися науковою спільнотою. Тим більше, що, орієнтована перш за все на природничі і технічні науки, вона не містить журналів соціокультурної проблематики, якій притаманна чітка національна, а іноді навіть локальна орієнтація. Рівень цитування у різних галузях науки є дуже різним, що абсолютно не враховується у базі даних «Scopus». Тому цей показник повинен залишатися одним з головних лише при оцінюванні наукової роботи навчального закладу, і то не кожного, а не визнаватися провідною характеристикою його діяльності.

По-третє, сумнівними за своєю об'єктивністю щодо діяльності ЗВО видаються індикатори рейтингування, що використовуються в «Топ-200 Україна». Зокрема, цей рейтинг ґрунтується на даних таких міжнародних рейтингів, як QS World University Rankings, Webometrics, Nature Index та UniRank. Так, QS World University Ranking, включений до «Переліку світових рейтингів університетів для визначення особливої категорії іноземців та осіб без громадянства, які претендують на працевлаштування в Україні» (Кабінет Міністрів України, 2018), — один з так званої «великої трійки» рейтингів, які є найвпливовішими світовими рейтингами університетів. QS World University Ranking — багатофакторний рейтинг: він використовує ряд академічних показників, показники від роботодавця та студентів, а також міжнародні індикатори для оцінювання університетів («Rankings Methodology», n. d.). Однак, як і більшість глобальних рейтингів, QS World University Ranking не просто орієнтований на елітний сектор вищої освіти, а безпосередньо на універсальний дослідницький університет, виключаючи можливість врахування культурних традицій вищої освіти у незахідних країнах, і водночас, по суті, нав'язуючи еталон

університету, до якого мусять прагнути усі типи навчальних закладів незалежно від регіональних умов. Крім того, високі наукові показники не відображають ані якість освіти в університеті, ані рівень наукових досліджень його співробітників. Рейтинг Webometrics, хоч і є найоб'ємнішим рейтингом за кількістю проаналізованих університетів — близько 31 тис. із понад 200 країн світу (Aguillo, 2022), оцінює присутність університету у віртуальному інформаційному просторі, керуючись показниками сайтів університетів (Aguillo, 2022), а також враховує й кількість цитувань провідних авторів у базі Google Scholar.

Зі свого боку Nature Index — один із показників ефективності інституційних досліджень, який відображає внесок відповідної наукової установи чи країни загалом у розвиток світової науки, а також дає змогу виявити міру взаємодії між науковими організаціями. Nature Index (<https://www.natureindex.com/>) ґрунтується на публікаціях в списку елітарних наукових журналів виключно власного видавництва з природничих наук, таких, як астрономія, фізика, хімія, біологія, науки про Землю та ін. — тобто соціокультурна проблематика у цьому рейтингу відсутня. Нарешті, рейтинг UniRank (<https://www.4icu.org/>) є неакадемічним і рейтингує заклади вищої освіти за їх web-присутністю та популярністю з точки зору прогнозованого трафіку, довіри/авторитету та популярності. Індикаторами для оцінювання є: рівень відвідуваності сайту університету; кількість активних сторінок; показники метрики потоку; кількість унікальних відвідувачів; кількість переглядів сторінок на сайті ЗВО з мобільних пристроїв та ПК користувачів.

Таким чином, ці міжнародні рейтинги, дані яких враховуються при формуванні «Топ-200 Україна», оцінюють діяльність університетів лише за окремими показниками, що аж ніяк не може відображати багатогранності діяльності українських ЗВО. Однак, на думку укладачів «Топ-200 Україна», результати в світових рейтингах, участь університетів в програмах Erasmus+ Європейського Союзу та ін. повинні бути визнані вищими за вагові коефіцієнти національних показників, враховуючи важливість євроінтеграційних процесів вищої освіти України. Водночас у «Топ-200 Україна» не враховуються пріоритети вищої освіти України, які визначатимуть концептуальну модель вищої освіти, викладені у «Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2021–2031 роки»: університетська автономія та інституційна спроможність ЗВО; прозорість і відкритість управління; колегіальність і залученість, розподілена відповідальність; доцільність; партнерство; несприйняття корупції; академічна доброчесність; академічна свобода; професіоналізм; орієнтація на найвищі наукові досягнення; орієнтація на досягнення найвищої якості освіти; орієнтація на поточні та перспективні пріоритети суспільства і національної еко-

номіки; збереження надбання; збереження інтелектуального людського потенціалу в регіонах; доступність і рівність, неупередженість; орієнтація на всебічний розвиток особистості; інклюзивність; зовнішня відкритість; адаптивність; різноманітність; самоорганізація; стійкість (Міністерство освіти і науки України, 2020, с. 36). Так, у Стратегії «ядром вищої освіти визнано дослідницькі університети, які здійснюють навчання за багатьма галузями знань, забезпечують поглиблену ґрунтовну теоретичну підготовку, набуття компетентностей, необхідних для наукового пошуку та практичної діяльності, у співпраці з науковими організаціями здійснюють фундаментальні та прикладні дослідження у пріоритетних і перспективних напрямках розвитку науки і техніки, активно залучають студентів до виконання наукових досліджень, розробки прикладних проектів» (Міністерство освіти і науки України, 2020, с. 37). Водночас, Стратегія визначає, що «університети, інститути, академії галузевого спрямування (а також коледжі, технікуми й училища) забезпечують підготовку за декількома спорідненими групами спеціальностей з урахуванням специфіки галузі знань, ґрунтовну підготовку, набуття компетентностей, необхідних для практичної діяльності та саморозвитку у певному науковому напрямку» (Міністерство освіти і науки України, 2020, с. 37). Тому в українських рейтингах повинна бути врахована специфіка діяльності не лише дослідницького університету, а й закладу вищої освіти сфери культури і мистецтв. Зокрема йдеться про орієнтацію останнього не стільки на винахідницьку діяльність, скільки на підготовку хореографів, режисерів, акторів, фахівців для сфери телебачення і кіно, музичних виконавців, а також фахівців у сфері масмедіа, менеджменту та гуманітарних наук.

Одним із базових принципів «Топ-200 Україна» є врахування у рейтингу всебічності і багатогранності діяльності університетів, сукупно оцінюючи її, за твердженням укладачів, на більш широкій базі показників у порівнянні з відомими рейтинговими системами (мабуть, маються на увазі міжнародні рейтинги). Однак оцінити всебічну і багатогранну діяльність ЗВО за допомогою рейтингування вкрай складно, якщо взагалі можливо, зважаючи на складно формалізовані елементи в цьому процесі, що не вимірюються — це, приріом, вже згадана вище роль закладу вищої освіти в соціально-економічному, соціально-політичному, а тим більше у соціокультурному розвитку країни чи світу загалом.

Отже, українські рейтинги, послуговуючись поверховими характеристиками діяльності ЗВО, не дають зваженої оцінки за всією сукупністю показників їх діяльності, зокрема не відображають якість викладання, не враховують якою мірою і чи взагалі ЗВО сприяє інтелектуальному, етичному та особистісному зростанню студентів

під час навчання, чи сприяє він суспільному благу. Вибір показників українських рейтингів безпосередньо залежить від міри доступності даних, причому кількісних, для аналізу, а також від суб'єктивної позиції розробників щодо першорядних характеристик діяльності ЗВО. Тому доводиться констатувати певний суб'єктивізм в оцінюванні ЗВО, що, відповідно, ставить під сумнів результати рейтингів. Такі порівняння можливі, як мінімум, лише щодо закладів вищої освіти, які здійснюють підготовку майбутніх фахівців за схожими спеціальностями. Відтак, декларована укладачами «Топ-200 Україна» об'єктивність ранжування ЗВО насправді не відповідає дійсності.

Висновки

Всупереч поширеній думці, що рейтинги ЗВО — це найбільш простий, доступний і наочний спосіб ухвалення певних рішень, що стосуються закладів вищої освіти, насправді рейтинги не є показником якості освіти — характеризувати ЗВО однією цифрою, що позначає його позицію у рейтингу, нелогічно. Позиція у рейтингу — це, безумовно, показник високої академічної репутації ЗВО, але вона не завжди об'єктивна. Рейтинги не можуть замінити оцінювання якості освіти у ЗВО, хоч і забезпечують прозорість тих чи інших показників його роботи. Намагання ЗВО потрапити у лідери рейтингу призводить до короткочасних заходів підвищення ефективності його діяльності, зокрема до стимулювання науковців збільшувати публікаційну активність та ін. Але в довгостроковій перспективі це не може вплинути на прогресивний його розвиток.

Оцінювати заклад вищої освіти необхідно з урахуванням його впливу на суспільство, оскільки він є найбільш інтеграційною системою, яку можна сьогодні уявити. Кожен ЗВО у своїй діяльності повинен бути орієнтований на конкретну цільову аудиторію, що відповідає одному з Берлінських принципів ранжування ЗВО, згідно з яким ранжування визначається чіткою орієнтованістю на певну групу споживачів рейтингу. Крім того, ранжувати ЗВО необхідно у групах, враховуючи різні місії, різні профілі наукової та освітньої діяльності, різну кількість студентів та професорів. Самі ж абітурієнти у своєму виборі закладу вищої освіти повинні враховувати не лише його позицію у рейтингу, а й рівень вимог, що висуваються до абітурієнтів, заступування випускників та ін.

СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ

200 найкращих закладів вищої освіти України. (2021, 23 грудня). В *Вікіпедія*. <https://cutt.ly/IFRKb0R>

Кабінет міністрів України. (2018, 14 березня). *Про затвердження переліку світових рейтингів університетів для визначення особливої категорії іноземців та осіб без громадянства, які претендують на працевлаштування*

- в Україні (Розпорядження № 154-р). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/154-2018-%D1%80#Text>
- Консолідований рейтинг вишів України 2021 року. (2021, 5 липня). Освіта.ua. <http://osvita.ua/vnz/rating/51741/>
- Міністерство освіти і науки України. (2020). *Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2021–2031 роки*. <https://cutt.ly/KFTtXFL>
- Пархоменко, Н. О. (2020). Вплив міжнародних рейтингів на конкурентоспроможність закладів вищої освіти. *Ефективна економіка*, 3. <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2020.3.76>
- Рейтинг університетів за показниками Scopus 2021 року. (2021, 26 квітня). Освіта.ua. <http://osvita.ua/vnz/rating/82316/>
- Рейтинг Scopus. (б. р.). Євроосвіта. Взято 30 січня, 2022, з <http://www.euroosvita.net/index.php?category=58>
- Рейтингування закладів вищої освіти. (2022, 2 квітня). В *Вікіпедія*. <https://cutt.ly/XFTTrV3k>
- Татарінов, І. Є., & Герасимов, О. В. (2013). Світова практика формування рейтингів університетів: визначення найбільш об'єктивних критеріїв та індикаторів оцінювання. *Український соціум*, 1(44), 100–116.
- Топ-200 кращих університетів України. (б. р.). Євроосвіта. Взято 30 січня, 2022, з <http://www.euroosvita.net/index.php?category=3>
- Університетські рейтинги «ТОП 200-Україна» 2010–2018 роки. (2018, 4 червня). Євроосвіта. <http://www.euroosvita.net/index.php?category=28&id=1095>
- Як складається консолідований рейтинг вишів. (2020, 10 серпня). Освіта.ua. <http://osvita.ua/vnz/rating/25752/>
- Aguillo, I. F. (Ed.). (2022, January). *Methodology*. Webometrics. <https://www.webometrics.info/en/Methodology>
- Merisotis, J., & Sadlak, J. (2006, May 30). International Partnership Issues Groundbreaking Principles on Ranking of Higher Education Institutions. In *Berlin Principles*, 2nd Meeting of the International Ranking Expert Group. http://200.6.99.248/~bru487cl/files/Berlin_Principles_Release.pdf
- Rankings Methodology*. (n. d.). QS. Retrieved January 13, 2022, from <https://www.qs.com/rankings/>

REFERENCES

- Aguillo, I. F. (Ed.). (2022, January). *Methodology*. Webometrics. <https://www.webometrics.info/en/Methodology> [in English].
- Cabinet of Ministers of Ukraine. (2018, March 14). *Pro zatverdzhennia pereliku svitovyykh reitynhiv universytetiv dlia vyznachennia osoblyvoi katehorii inozemtsiv ta osib bez hromadianstva, yaki pretenduiut na pratsevlashtuvannia v Ukraini* [On Approval of the List of World Rankings of Universities to Determine a Special Category of Foreigners and Stateless Persons Applying for Employment in Ukraine] (Order № 154-r). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/154-2018-%D1%80?lang=en> [in Ukrainian].
- Konsolidovanyi reitynh vyshiv Ukrainy 2021 roku* [Consolidated Rating of Ukrainian Universities in 2021]. (2021, July 5). Osvita.ua. <http://osvita.ua/vnz/rating/51741/> [in Ukrainian].

- Merisotis, J., & Sadlak, J. (2006, May 30). International Partnership Issues Groundbreaking Principles on Ranking of Higher Education Institutions. In *Berlin Principles*, 2nd Meeting of the International Ranking Expert Group. http://200.6.99.248/~bru487cl/files/Berlin_Principles_Release.pdf [in English].
- Ministry of Education and Science of Ukraine. (2020). *Stratehiia rozvytku vyshchoi osvity v Ukraini na 2021–2031 roky* [Strategy for the Development of Higher Education in Ukraine for 2021–2031]. <https://cutt.ly/KFTtXFL> [in Ukrainian].
- Parkhomenko, N. O. (2020). Vplyv mizhnarodnykh reitynhiv na konkurentospromozhnist zakladiv vyshchoi osvity [The Impact of International Rankings on the Competitiveness of Higher Education Institutions]. *Efektivna ekonomika*, 3. <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2020.3.76> [in Ukrainian].
- Rankings Methodology*. (n. d.). QS. Retrieved January 30, 2022, from <https://www.qs.com/rankings/> [in English].
- Reitynh Scopus* [Scopus Rating]. (n. d.). EuroOsvita. Retrieved January 30, 2022, from <http://www.euroosvita.net/index.php/?category=58> [in Ukrainian].
- Reitynh universytetiv za pokaznykamy Scopus 2021 roku* [Ranking of Universities According to Scopus Indicators in 2021]. (2021, April 26). Osvita.ua. <http://osvita.ua/vnz/rating/82316/> [in Ukrainian].
- Reitynhuvannya zakladiv vyshchoi osvity [Rating of Higher Education Institutions]. (2022, April 2). In *Wikipedia*. <https://cutt.ly/XFTTrV3k> [in Ukrainian].
- Tatarinov, I. Ye., & Herasymov, O. V. (2013). Svitova praktyka formuvannya reitynhiv universytetiv: vyznachennia naibilsh obiektyvnykh kryteriiv ta indyikatoriv otsiniuvannya [International Experience in Universities Ratings Formation: Most Objective Criteria and Assessing Indicators Determination]. *Ukrainian Society*, 1(44), 100–116 [in Ukrainian].
- Top-200 krashchykh universytetiv Ukrainy* [Top 200 Best Universities in Ukraine]. (n. d.). EuroOsvita. Retrieved January 30, 2022, from <http://www.euroosvita.net/index.php/?category=3> [in Ukrainian].
- 200 naikrashchykh zakladiv vyshchoi osvity Ukrainy [200 Best Institutions of Higher Education in Ukraine]. (2021, 23 December). In *Wikipedia*. <https://cutt.ly/IFRKbOR> [in Ukrainian].
- Universytetski reitynhy «TOP 200-Ukraina» 2010–2018 roky* [University Rankings «TOP 200-Ukraine» 2010–2018]. (2018, June 4). EuroOsvita. <http://www.euroosvita.net/index.php/?category=28&id=1095> [in Ukrainian].
- Yak skladaietsia konsolidovanyi reitynh vyshiv* [How is the Consolidated Ranking of Universities]. (2020, August 10). Osvita.ua. <http://osvita.ua/vnz/rating/25752/> [in Ukrainian].